

FOKUS

SPRÅKLYDSANGER MED OPPGAVER

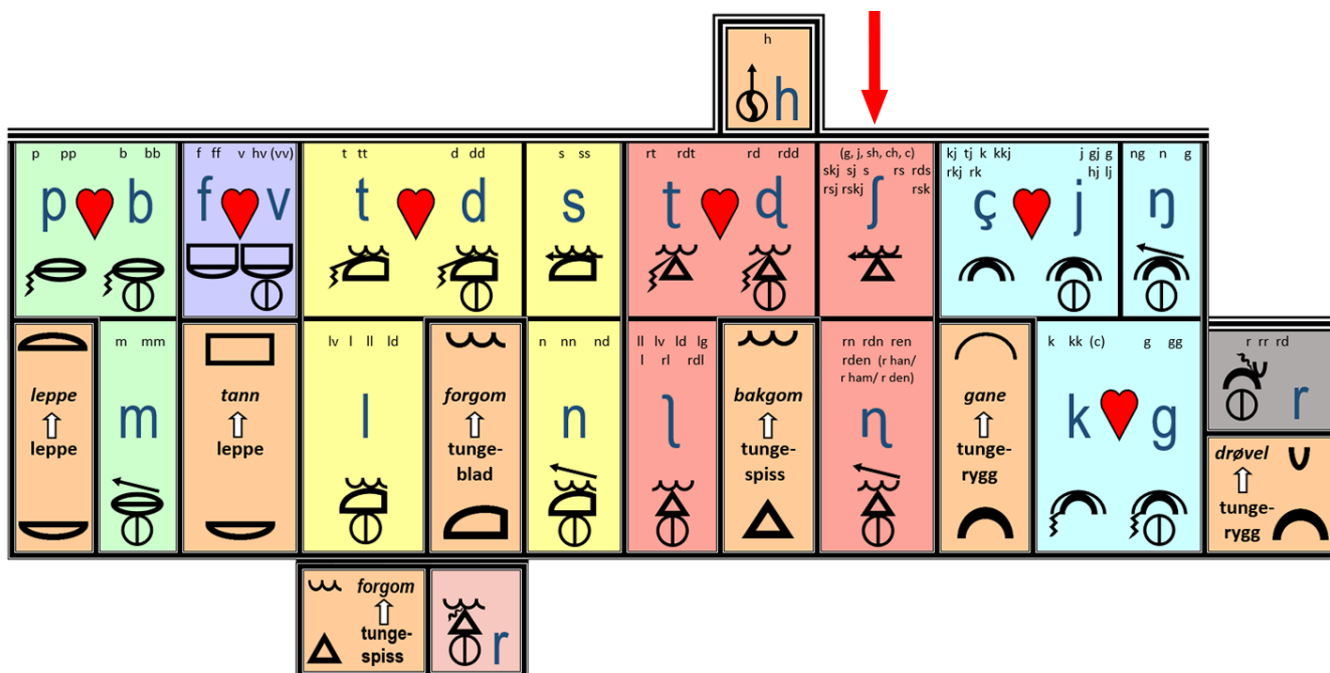
FOKUS B BOKSTAVLØSE LYDER

LESEKURS B LØKKESKRIFT

ʃ-lyd med SKJ

Toril Karstad

Rosa leilighet: Bakgomlyder, ʃ med SKJ

ʃ-lyden hører til tungespiss–bakgom-leiligheten. Vi bretter sidene på tungespissen opp mot bakre del av gommen. ʃ skrives imidlertid på svært mange måter. Elever med østnorske, trønderske eller nordnorske dialekter har allerede blitt kjent med ʃ-lyden fordi RS uttales ʃ i disse dialektene. Men ingen ord starter med RS. ʃ-lyden fins også i andre dialekter, med symboler som skj, sj, sk, ev. med en stum r foran, eller andre måter som stammer fra fremmede språk.

Symbolene med liten skrift i ʃ-leiligheten viser ulike skrivemåter for ʃ-lyden. Noen dialekter har ikke /ʃ/. I stedet sier man /s/ + /j/. Da blir både SKJ, SJ og SK foran i/y/ei/(øy) symboler for s-j-kombinasjonen. Denne uttalemåten er i tilbakegang.

S

Si «ssss», brett tungespissen bakover:

ʃ

ʃ er *lengre* enn S

Tunga er *lenger* bak

Forsidebildet er tegnet av Melissa Adéle Popkema.

Fokus er delvis utviklet ved hjelp av Extra-midler. Digitalisering av Fokus talesymbolfont og bilder av artikulasjon er lagd for TKKL av Øyvind Martinsen med midler fra stiftelsen Dam. Fokus digital læringsressurs (fokus.no) har flere hefter og digitale oppgaver.

ƒ eller s-j med SKJ

ƒ -lyd med SKJ-vers: Sang nr. 44

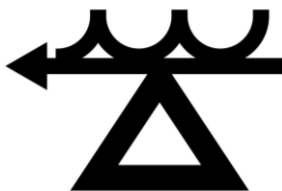
Tekst: Toril Karstad, mel.: BE Phillipp, vokal: Christa Marie Bentzen 6. kl., sørlandsinnspilling: Ingvild Blystad, komp og opptak: Øyvind Åge Berg, illustrasjon: Lydia Madeleine Popkema 7. kl.

Se, et skjelett
med skj_{er}f, skj_ørt og sp_ett!
De_t skj_elver i skj_orta bak skj_old_i i et skj_ul.
Skjegge_t er skj_ønt,
litt skj_evt, skj_ørt og gr_ønt.
De_t skj_eler, men skj_ærer opp skj_ære til jul.

Talesymbol:

Lufta strever Bakgom

Tungespiss

Oppgave 1: Hør på opptake_t, og prøv å lære sangen.

Oppgave 2: Se på språklydhuset og finn ƒ. Si ƒ og kjenn etter uttalen! Forklar for noen h_vordan du lager lyden med t_aleorganene.

Oppgave 3: Sett ring rundt alle skj i sangen, og si ƒ.

Oppgave 4: Les hele verset_t.

Strek under stum bokstav = minus lyd

Oppgave 5: Finn lyden /s-j skrevet med symbolet skj.

Si lyden mens du tegner ring rundt symbolet (bokstavgruppa).
Tell opp til slutt hvis du har lyst.

bgreifædskjauvmskjtupaipæiøubystpaimskjeivdejfn
gskjsgaudgævmskjskjtupaifeiyskjstpaiæjfvhskjsg
gaudgtskjkvdauvskjkøfeiøubskjvdejæjfvhskjsgau
dgtynvkskjtupaipskjløubystpdskjsgyaiskjbgråkvi
yeiskjtupiøskjubyskjaiaeskjågmeskjvngdejfvhskjsj
pgaudråkvskjøskjbyngjæjskjfvhaibgråkauskjvmskj
tupaistpæfvhskjsgauskjyøeifædaluvmskjtupaieiø
eifædskjubyskjstpaieivskjdeskjngvhskjaibgrskjkvy
mskjtupaiplkskjeiøubsngaiskjæågskjvdepaibskjæf

Jeg fant _____ stykker.

Oppgave 6a: Skriv skj-ord.

skjelett

skjerf

skjørt

skjelve

skjorte

skjold

Oppgave 6b: Skriv skj-ord.

skjul

skjegg

skjev

skjønt

skjele

skjære

Oppgave 6c: Skriv skj-ord.

skje

skjell

skjønne

skjenne

skjenke

beskjed

Oppgave 6d: Skriv skj-ord.

skjerm

skjøt

skjønne

skjule

skjær

skjøte

Strek under stum bokstav = minus lyd

Oppgave 7a: Skriv f/s-j-ord med sybolet skj i løkkeskrift.

skjelett

skjerf

skjørt

skjelve

skjorte

skjold

Oppgave 7b: Skriv f/s-j-ord med sybolet skj i løkkeskrift.

skjul

skjegg

skjev

skjørt

skjele

skjære

Oppgave 7c: Skriv f/s-j-ord med symbolet skj i løkkeskrift.

skje

skjell

skjønne

skjenne

skjenke

bestjed

Oppgave 7d: Skriv f/s-j-ord med symbolet skj i løkkeskrift.

skjerm

skjot

skjorte

skjule

skjer

skjote

Strek under stum bokstav = minus lyd

Oppgave 8: Del opp i stavelser og tell språklyder i f/s-j med skj-vers.

- Sett prikk under alle vokaler. Hver prikk eller strek markerer en stavelse.
- Tegn stavelsesbuer under hvert ord.
- Skriv antall **språklyder**, rett over hvert ord. Eksempler: Ordet skjelett har 8 bokstaver, men bare 5 språklyder, for skj er symbol for én lyd og tt er dobbel konsonant og symbol for én lyd. Ordet skjørt har 6 bokstaver, men bare 3 språklyder, for skj og rt er symbol for én lyd hver.

Se, et skjelett

med skjurf,

skjørt og spett!

Det skjelver i skjorta

bak skjold i et skjul.

Skjegget er skjønt,

litt skjevt, skjørt og grønt.

Det skjeler, men skjærer

opp skjære til jul.

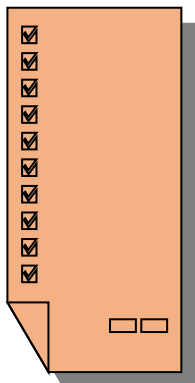

Til pedagogen: Vi deler ikke stavelser opp etter vanlige delingsregler, men sørger for at bokstaver som representerer én språklyd, havner i samme gruppe. Siden lærer vi elevene vanlige delingsregler ved bindestrek.

Oppgave 9a: Les ord med skj og lang vokal, og legg bokstavkort.

1

skje
skjør
skjøt
skjul
skjema

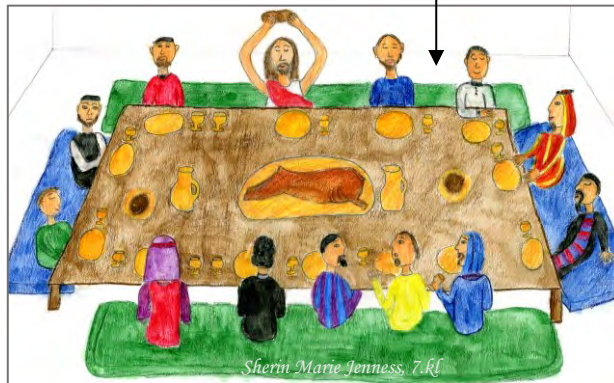
2

skjule
skjær
skjøte
skjære
skjele

3

avskjed
skjeløyd
skjebne
beskjeden
beskjedne

4 Lureord!!!

beskjære
beskjæring
beskjed
skjærgård
skjærtorsdag

Oppgave 9b: Les ord med skj og kort vokal, og legg bokstavkort.

1

kanskje
skjørt
skjønt
skjelve
skjønne
skjell

Øyvind Martinsen © Fokus

2

skjønn
skjegg
skelett
skjenn
skjelle =
skjenne

Øyvind Martinsen © Fokus

3

skjorte
skjenke
skjemte
skjelne
en skjenk
skjønnhet

PxHere.com, CC0

4 O/E-vikar!!

forskjellige
forskjell
skjerpe
skjerf
skjerm
skjold

Andreas Karstad, 9 år

Oppgave 10: Fullfør fortellingen.

Ta en titt på bildet på side 3. Les innledningen på historien, og fullfør fortellingen. Velg ut minst fire ord fra oppgave 9, og flett dem inn i historien. Lag overskrift.

Har du noen gang sett et levende skelett? Ikke jeg heller. Men jeg hadde en skjebnesvanger drøm om et skjeggete skelett med skjerv og skjørt. Det var ikke akkurat noe skjønt syn som møtte meg i døra til skjule_t. Der, like bak lekeskjold_et mitt, stod det skjeløyd_e sjelette_t og skar i ei skjære. Det begynte å skjelve, og da skalv også skjorta på vegg_en! Det var skremmende.

Strek under stum bokstav = minus lyd. Feit o har å-lyd, feit e har æ-lyd, feit n har ŋ-lyd.

Oppgave 11: Klipp ut en setning, del opp i ord og pusle. Klipp i bokstaver og pusle sammen. Skriv teksten på konvolutt, og putt brikkene i konvolutten.

Se, et skjelett
med skjerf,
skjørt og spett!
Det skjelver
i skjorta
bak skjold
i et skjul.
Skjegget
er skjønt,

David Sletli, 4.kl.

**litt skjevt,
skjørt og grønt.
Det skjeler,
men skjærer
opp skjære
til jul.**

David Slettfli, 4.kf.

Se, et skjelett
med skjef, skjørt og spett!
Det skjelver i skjorta
bak skjold i et skjul.
Skjegget er skjönt,
litt skjert, skjørt og grönt.
Det skjeler, men skjærer
opp skjere til jul.

David Sletth, 4.kf.

Oppgave 13: Løs rebusen. Bytt ut talesymboler og store bokstaver med små bokstaver. Les setningen.

NB: To ruter under talesymbolet betyr dobbel konsonant. Bred rute betyr bokstavgruppe. Alle setninger og navn skal starte med stor bokstav. Sett riktig tegn til slutt.

1 Å-lyd

		E		Ø		O	G		O		E	!
						o	g					

2

	A	A			E			E	D		Æ		A	!
									d					

3

	Ø		E			U		E		A	E	T	?
												t	

4 rø rø

	A	N		E		U		E	N		E		I	?
		n												

5 Å-lyd ø Stum D Å-lyd Stum G Æ-lyd

	A		O		D	O	G		E			E		!
			o		d	o	g		e					

6

	E		E	D		Æ			E		!
				d							

Strek under stum bokstav = minus lyd. Feit O har å-lyd, feit E har æ-lyd, feit N har η-lyd.

Se, et _____ med

_____, _____

og spett! Det _____ i

_____ bak _____

i et _____.

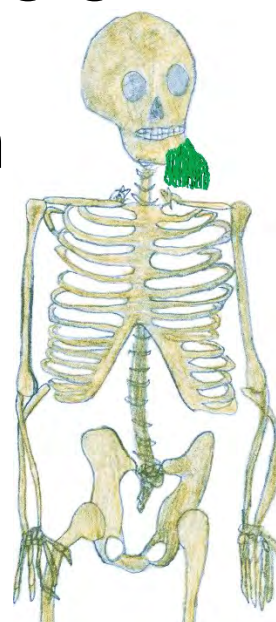
_____ er _____,

litt _____, _____ og grønt.

Det _____, men

_____ opp

_____ til jul.

David Slettlı, 4.kl.

Oppgave 15: Del sangteksten i ord med loddrette linjer.

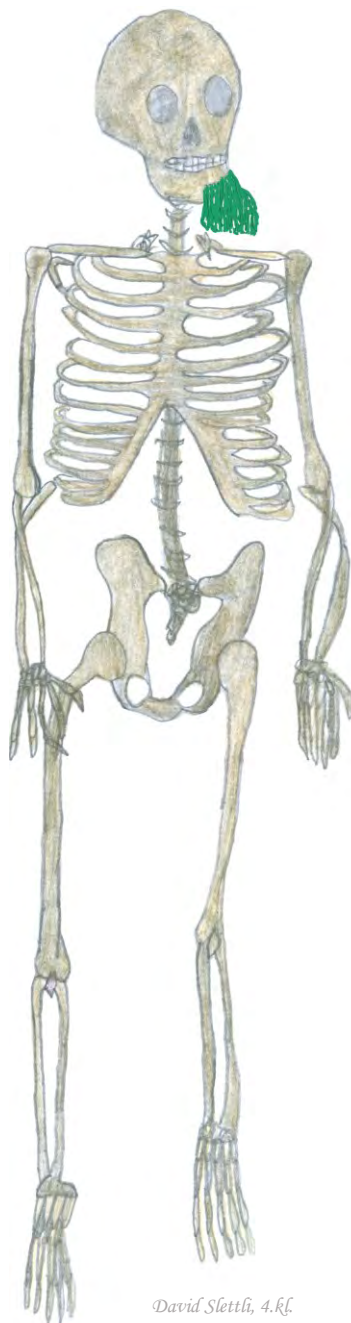
Se|et|skjelettmedskjerfskjørtogspett!

Detskjelveriskjortabakskjoldietskjul.

Skjeggeterskjønt,

littskjevtskjørtoggrønt.

Detskjelermenskjæreroppskjæretiljul.

David Slettlé, 4.kf.

Oppgave 16a: Les rim med f/s-j-lyd med sybolet SKJ.

Ingelin rimer: skjul – fugl – gul – hul – kul – modul

Sveinung rimer: skjøte – møte – bløte – søte – fløte – bøte – støte

Vi rimer: skjær – nær – bær – lær – vær – tær – stær – trær – klær – der – her

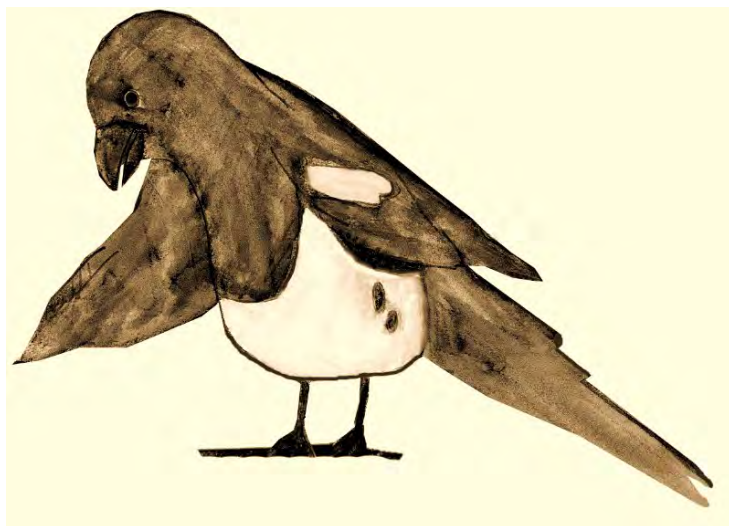
Skjalg rimer: skje – be – le – ned – re – gre – bred – tre – kle – sted – beskjed

Ingebjørg rimer: skjele – hele – dele – fele – tele – sele – stjele – fordele

Bengt rimer: skjør – bør – før – trør – dør – glør – blør – klør – gjør – hør – rør

Henning rimer: skjuler – huler – smuler – fugler – buler – kuler – juler – uler

Inger Lise rimer: skjære – beskjære – være – nære – lære – fortære – svære

Oppgave 16b: Les rim med f/s-j-lyd med sybolet SKJ.

Venke rimer: skjønne – rønne – lønne – drønne – tønne – stønne – bønne

Anker rimer: skjenne – brenne – tenne – venne – sende – spenne – denne

Frank rimer: skjell – vel – sely – ell – tell – stell – fell – fjell – hell – smell – pell

Katinka rimer: skjegg – vegg – legg – hegg – degg – klegg – dregg

Eivind rimer: skjelett – brett – tett – rett – sett – mett – svett – bukett – gjett

Audhild rimer: skjenker – benker – tenker – lenker – senker – krenker

Øydis rimer: skjorter – vorter – forter – lorter – porter – hjorter

Kaisa rimer: skjerner – ermer – permer – svermer – hermer – nærmer

Strek under stum bokstav = minus lyd. Feit o har å-lyd, feit e har æ-lyd.

Oppgave 17: Les enkle ord med skj og symboler fra andre fokus.

1

skjelett
verdi
tenke
mors
korn
øy
fei
skjerf
klang
ferdig
bøy
særlig
horn
bank
skjørt
pai
fordi
barn
nei
henge
blank
ærlig
skjelve
svart
gardin
slank
styrte
tau
flau
løy

2

syrne
rynke
slenge
bardun
torsk
skjorte
bein
rank
rørt
krangle
skjold
spinkel
sørlig
kaie
torn
skai
sardin
skjul
rangle
dårlig
taus
ankel
kart
irsk
skjegg
feire
trenger
flink
mai
fordele

3

sørlig
lært
sort
hinke
mjau
bjørn
seng
fordele
kai
skjev
rart
stinke
bøye
størst
sau
springe
skjevt
køye
mink
tøye
peis
meis
ustyrlig
surt
skjemte
først
turning
ført
ei teine
fordra

4

vaie
hørt
snarlig
trang
øye
vei
munk
smurning
skjele
lei
lurt
stenge
urørlig
bokfink
fordøye
høy
klærne
skjære
lort
hai
skau
gøy
sei
sprang
vinke
fordufte
erle
forspise
fort
pauke

Til pedagogen: Ramsene kan leses på skolen eller hjemme, som repetert lesing. Man kan ha ei ramse per dag. De kan også benyttes sammen med bokstav-/bokstavgruppekort. Ved undervisning individuelt og i grupper, kan lærer diktere fra ramsene, og elevene skriver ordene med bokstavkort. Ved få elever, kan man gi barna ulike ord i eget tempo, noe som hindrer sammenlikning og øker effektiviteten. I hel klasse med stasjonsundervisning, kan barna på bokstaveskestasjonen diktere hverandre ord to og to eller tre og tre. Etter for eksempel fem ord bytter man rolle, så alle får skrevet. Eleven som dikterer, farger ordet han har diktert, med lys farge eller krysser av. Slik vet gruppa hvor langt de er kommet til neste økt.

Strek under stum bokstav = minus lyd. Feit o har å-lyd, feit u har o-lyd, feit e har æ-lyd, feit s har j-lyd, feit v har f-lyd.

Oppgave 18a: Del rimramsene i ord med loddrette linjer.

skjulfuglgulhulkulmodul

skjeleheledelefeleteleselestjelefordele

skjøtemøtebløtesøtefløtebøtestøte

skjærebeskjæreværenærelærefortæresvære

skjetrenedbeleregrebredklestedbeskjed

skjørbørførtrørdørglørblørklørgjørhørrør

skjulerhulersmulerfuglerbulerkulerjuleruler

skjær**n**ærbærlærværtærstærtrærklærderher

Strek under lstum bokstav = minus lyd. Feit o har å-lyd, feit e har æ-lyd.

Oppgave 18b: Del rimramsene i ord med loddrette linjer.

skjønnelønnerønnedrønnetønnestønnebønne

skjenkerbenkertenkerlenkersenkerkrenker

skjortervorterforterlorterporterhjorter

skjellvelselvelltellstellfelljellhellsmellpell

skjeggveggleggheggdeggkleggdrugg

skjelettbrettettrettsettmettsvettbukettgjett

skjermerermerpermersvermerhermernaermer

skjennebrennetennevennesendespennedenne

Strek under stum bokstav = minus lyd, feit e har æ-lyd.

Ekstraoppgave 1a: Skriv skj-ord.

skjelne

skjenken

skjelle

skjenne

skjemte

skjebne

Ekstraoppgave 1b: Skriv skj-ord.

skjerpe

skjerme

skjærgård

utskjelt

beskjeden

skjærtorsdag

Strek under stum bokstav = minus lyd

Ekstraoppgave 2a: Skriv skj-ord i løkkeskrift.

skjelne

skjenken

skjelle

skjenne

skjemte

skjelne

Ekstraoppgave 2b: Skriv skj-ord i løkkeskrift.

skjerpe

skjerme

skjergård

utskjelt

beskjeden

skjærtorsdag

Strek under stum bokstav = minus lyd

Ekstraoppgave 3: Bøy substantivene i f/s-j-lyd med skj-verset.

Ubestemt form entall (en, ei, et)	Bestemt form entall (den, det)	Ubestemt form flertall (flere)	Bestemt form flertall (de)
et skjelett			
skjerf			
skjørt			
spett			
	skjorta		
skjold			
et skjul			
	skjegget		
skjære			
jul		-----	-----

Ekstraoppgave 4: Bøy verbene i f/s-j-lyd med skj-verset.

Å skje	Det skjer nå	Det skjedde	Det har skjedd	Det hadde skjedd
Infinitiv	Presens	Preteritum	Perfektum	Preteritum perfektum
å se				
	skjelver			
	er			
	skjeler			
	skjærer			

NB: Det første verbet *Se!* står i imperativ (bydeform), og er et utrop.
Men her skal du bare bøye ordet i de 5 oppgitte formene.

Ekstraoppgave 5: Les vanskeligere ord med skj og ord fra andre fokus.

1	2	3	4
skjærgård	hurtig	forderve	forlystelse
bombardere	seier	fortære	fordømt
annerledes	skjerme	uforklarlig	arbeider
tirsdag	sløyfe	pingvin	hverdagsklærne
sprinkel	mengde	turnering	bleie
verten	vårnatt	fløyte	slyngel
flenge	haugevis	skjerpe	gardere seg
arbeid	tursekk	peiling	beskjedenhet
fyrstikk	rørlegger	fortelle	haiene
spankulere	seire	støyende	skreiv
skjærtorsdag	gøyal	slynge	fartøy
underlegen	ynge	vurdering	avdanket
vertshus	beskjære	forsinkelse	sommerleir
stang	banking	forskjellighet	sløyd
haug	fortid	forlagt	streng
haiene	tornado	speilegg	haugen
forankring	fordrevet	lengsel	reinsdyr
sløyd	blåveis	gjerne	skjebnesvanger
skjønnet	forsinket	bombardert	fordufte
torner	røyskatt	skjøte	forankret
klenge	beskjed	fengsel	fortvilet
slanking	tyngre	paiformen	morsdag
haugen	draugen	forsvarlig	haukene
reinsdyr	streike	lærstol	skrangle
skaiveske	fortøye	dreie	sleiv
hauken	turnere	fortau	forlovet
sleiv	brøyte	fordømme	fortida
murstein	forskjellig	trenghet	bombardere
bringe	klynge	hjernen	beskjeftige seg
underleppe	sårsalve	stjerne	skjønnet
forskjell	meieri	krinkler	reiselyst

Til pedagogen: Ramsene kan leses på skolen eller hjemme, som repetert lesing. Man kan ha ei ramse per dag. De kan også benyttes sammen med bokstav-/bokstavgruppekort, for å holde ved like de fenomenene man har øvd på tidligere. Ved undervisning individuelt og i grupper, kan lærer diktere fra ramsene, og elevene skriver ordene med bokstavkort. I hel klasse med stasjonsundervisning, kan barna på bokstaveskestasjonen diktere hverandre ord to og to eller tre og tre. Etter for eksempel fem ord bytter man rolle, så alle får skrevet. Eleven som dikterer, farger ordet han har diktert, med lys farge. Slik vet gruppa hvor langt de er kommet til neste økt.

Strek under stum bokstav = minus lyd. Feit o har å-lyd, feit e har æ-lyd, feit g har k-lyd, feit s har f-lyd.

Ekstraoppgave 6: Les ord med konsonantforbindelser.

1 SV-		2 <u>BL</u> -	3 <u>KL</u> -	4 <u>FL</u> -
svi		bli	klo	fly
svar		ble	klø	flo
svær		bla	kle	flå
svak		bly	klar	flat
svin		blå	kløp	flis
svor		blø	klut	fløt
svøm		blaut	kler	flyte
svai		bleie	klor	flere
sveiv		bluse	klam	flire
sveive		blære	klem	floke
svare		blar	klær	flåte
sveve		blør	klare	flest
svane		blåse	klede	fløy
svepe		bløt	klage	flau
svære		blåne	klyve	flaut
svøpe		blakk	klype	flause
svele		blekk	klyse	fløyel
svamp		blikk	klase	fløye
svelg		blemme	klein	flekk
svelge	stum d	bl <u>o</u> d	Klaus	flass
svett	stum d	bl <u>i</u> d	kløyve	flytte
sville	stum d	bl <u>a</u> d	kledd	flagg
svømme	stum d	bl <u>u</u> d	klapp	flamme
svimmel	stum d	bl <u>i</u> d	kliss	flikke

Språklydhus på oslomål inkludert skarre-r og bokstavløse lyder

h		h	
p pp	b bb	f ff	v hv (vv)
leppe ↑ leppe	tann ↑ leppe	t tt	d dd
leppe	forgom ↑ tunge- spiss	s ss	s ss
leppe	lv l ll ld	rt rdt	t t
leppe	lv l ll ld	rn rdn ren rden (r han/ r ham/ r den)	rd rdd
m mm	g gg	(g, j, sh, ch, c) skj sj s rsj rskj	j gj ĳ hj lj
leppe	kane ↑ tunge- rygg	kj tj k kkj rkj rk	k kk (c)
leppe	drøvel ↑ tunge- rygg	r rr rd	r rr rd
leppe	ai ay aj	ai ay aj	ai ay aj
leppe	ø y øg øi	ø y øg øi	ø y øg øi
leppe	au aug aud au eu	au aug aud au eu	au aug aud au eu
leppe	ei eed et eed	ei eed et eed	ei eed et eed
leppe	i id ig	i id ig	i id ig
leppe	o od	o od	o od
leppe	u u	u u	u u
leppe	y y	y y	y y
leppe	æ æe	æ æe	æ æe
leppe	ø ø	ø ø	ø ø
leppe	å å o	å å o	å å o

Vokaler: a e¹ e² e eed et eed i id ig o od u u y æ æe ø ø å å o

Diftonger: ei ei eg eig au aug aud au eu ø y øg øi ai ay aj åi øy oi oi

Fokus © Toril Karstad Kreativ Læring

Hjerte symboliserer stemt/ustemt-par. Døra angir artikulasjonssted, der nedre artikulator er aktiv og derfor nevnes først (leppe mot tann). Bokstaver og bokstavgrupper i liten skrift forteller om språklydens skrivemåter, der stumme bokstaver regnes som del av grafemet.